

ոռվ՝ «Միկրարեան Հայրերս ոչ այնքան
«զեղեցիկ և ոչ ալ մանաւանդ այնքան
«ներդաշնակ կը գրենք եղեր արդի աշ-
«խարհաբարը՝ որքան մեր օրերու տղա-
«քը։ Հնաբոյր բան մը կայ, կը գրէր,
«Միկրարեաններու աշխարհաբարին մէջ,
«բան մը՝ որ կը յիշեցնէ 1860ի կամ
«70ի վարժապետներուն լեզուն»։ Մենք
լսեցինք այն ատեն, բայց վստահ էինք
թէ բարերը պիտի աղաղակին այս ան-
արդար յայտարարութեան դէմ, ուղ-
ղուած Միաբանութեան մը՝ որ առաջին
ջահակիրն ու փարոսը եղաւ հայ լեզուի
և զրականութեան։ Գուցէ առարկուի թէ
ի զուր է պարծիլ անցեալով, ինդիրը
ներկայի մասին է։ Լաւ ուրեմն, 1890էն
ի վեր վերջին ժամանակներու ընթացքին,
եղած է հայ կեղրոն մը բարգաւաճ «Վե-
նետիկի Հայաստան» էն աւելի, ուր ծաղ-
կած ըլլան աշխարհաբարի դատը պաշտ-
պանող ու զարգացնող հեղինակներ ու
թարգմանիչներ, սկսելով «Հայ մատենա-
գրութեան հայր» ճանչցուած Զարրհանա-
ւեանէն մինչեւ Հ. Ալբէն Ղազիկեան...
կը բաւէ միայն աշք մը տալ 1900էն աս-
դին հրատարակուած «Բազմավէպ»ի սիւ-
նակներուն, համոզուելու համար որ Միկ-
րարեաններուս ընդհանուրին աշխարհա-
բարը շատ վեր է Պարոնին գրիչով ներ-
կայացուածէն։ Ինքզինքնին հայ լեզուի
տէր տիրական կարծող «մաքրակրօններն
ու բրոֆանները» շահած պիտի ըլլային
աւելի ապահով գետին մը, եթէ՝ փոխա-
նակ հեռուներ արշաւելու, թիչ մը ուշա-
գրիչներն դարձնէին իրենց շուրջը, դէպի
հայ համայնքը, տեսնելու համար որքան
զբաղացինքը զոր յիշեցինք վերեւ։

1. Գրժախատաբար մեր մէջ սովորական դարձած է այդ
ֆրանսերէն բանահետեւ՝ ուրիշ շատերու նման։ Ճշմարիտ
հայերէնազգէաններու կ'իյնայ պայթյարիլ այս տեսակ կուր-
քութիւններու զէմ։ Օտար լեզուի մը յատուկ ո՛ և է բա-
նաձեռ չի կրնար յատկացուիլ մերինին՝ առանց խաթա-
րելու ասոր ինցնատիպ գեղեցկութիւնը։ Ոչչաց է զանել

Եւ ի՞նչ զարմանք կամ ո՞րքան վնաս
կրնայ համարուիլ՝ եթէ մեր մէջ գտնուին
մէկ երկու — ոչ աւելի — զբարարի գանձե-
րով սնած մտցեր, որոնք սկզբունքով չու-
զեն համակերպիլ մեր լեզուի սեփական
կազմու ու յատկաբանութիւնը աղճառող
բառերու և բանաձեւերու։ Անոնք բացա-
ռութիւն են սակայն, և չեն կրնար ներ-
կայացնել Միաբանութեանս ընդհանուրին
արդիական ըմբռնումը :

Բայց աւելի զարմանալի է մեր գա-
տախազը։ Մինչ լեզուի ներդաշնակութենէ,
և գեղեցկագիտութենէ կը ճառէք՝ իրը իրենց
սեփականութիւն, և անցեալ դէպերու և
դէմքերու վրայ խօսելու իրաւունքը միայն
կը շնորհէք մեզի, իր այդ քանի մը տողե-
րուն մէջ իսկ գրիչէն կը փախցնէք հետե-
ւեալ քերականական յայտնի սիսալները։
Այդով մտիկ պիտի լնենք զիրենք։ Բատ հայ
լեզուի հարազատ ուղղախօսութեան՝ բնաւ
ներելի չէ ըսել մտիկ լնել մեկը կամ զինքը,
այլ՝ մտիկ ընել մեկու մը կամ իրեն, ինչ-
պէս կ'ըսենք ինձի մտիկ ըրէ և ոչ թէ զին
մտիկ ըրէ, վասնզի ներզործական բայեր
այս բաղադրեալ ձեւին մէջ չէզոքի վե-
րածուելով՝ խնդիր կ'առնեն արական հո-
լով և ոչ թէ հայցական։ Այս մէկ լսել
զիրենքն ալ հարազատ հայերէն չէ, Փրան-
սաբանութիւն է։ Կընամ լսել Մարկոսին
խօսքը, բայց ոչ երբեք՝ լսել Մարկոսը կամ
զինքը¹։

Դարձեալ ուզելով քանի մը նմոյշներ
յերիւրել՝ իբր փաստ հացունեան բա-
նածեւրուն, կը գրէր. «Հետեւելով բոլոր
այն թերապրեանց ու ցողովներուն՝ ԶՈՒ
կ'ընէ մեզի հայերեկի ներդաշնակորեան այս
եռոր գաղափարախօսը»: Աակայն այս միակ
խօսքովն իսկ կը հակասէր իր այն յայ-
տարարութեան թէ ինք չափազանց բրոֆան-
է, ամենեն սուր և աշխարհիկ իմաստովը:

Համապատասխիւն բանաձեւը, Ձրանսացի՞ն, օրինակ՝
Je suis tout oreille կ'ըսէ, և իբր նամակի վերջաւու-
րութիւն։ Au plaisir de vous lire, որոնք բառ առ բառ
չեն թարգմանութիւն։ Առաջինն ըսել է՝ բոլոր ոչշադրու-
թիւննեղի է, և երկրորդը՝ Զեր հաւաքի կարդալուն հա-
յուն առ մէ օգե կարդալուն հաճոյքով, եւն։

ՕՐՈՒԱՆ ԳՐԳԵՐ

ՄԵՐ ՆՈՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂՆԵՐԸ

Գլաբարով սնած մտքելու համար ներկելի է ԶՈՐՍ կ'ընէ զրել, բայց ոչ իւեն պէս չափազանց բրոֆանելիրու, մանաւանդ մեր այս պարագային: Յետոյ, Էնց անուն տալու ենք մէկու մը որ դիմացի. Նին բանաձեւերը ծաղը ընելու ատեն՝ իրա աններդաշնակ, մէջտեղ կը նետէ «քերադրութեանց» ու ցուցումներուն զորս կ'ընէ»: Նման ականջ խայթող բառեր:

*

Պոռոտախօսութեան և լեզովի աղքա-
տութեան այս հակասական երեւոյթները
ենթագրել կու տան յատուկ մասնագի-
տութիւն՝ արժանի այն մրցանակին զո-
նորայր թիւզանդացի կը խոստանալր...
արձագանքը տեսենոյին:

Մենք այն համոզումը ունինք սակայ
թէ նման անախորժ ձայներ չեն կրնա-
զուարճացնել սփեռքի ամբողջ հայու-
թիւնը, ուր կան բարեբախտարար՝ հան-
բածանօթներէ զատ՝ կարող ու նուազ յա-
ւակնոտ զբիչներ ալ, որոնք լաւ ըմբռ-
նած են և կ'ուսումնախրեն մեր հին-
նոր բարբառներուն ներքին աղերսներն
սեփական իրաւունքներ:

Այս սկզբունքով ուրեմն՝ որ սեւ
է, զուցէ առիթ ունենանք յիշեցնել
պարբերաբար արդի աշխարհաբարին բա-
ռական, ուղղագրական և յատկաբանո-
կան պահանջներն ու նահանջները, ին-
պէս նաեւ ասոնց մասին անդրադարձու-
թիւններ և առաջարկներ՝ ոչ նուազ կա-
րօտ ճշմարիտ հայելէնագէտներու նկա-
տողութեան:

Հ. Թ. ԹՈՄԱՆ

Զ Ր Ա Հ Ա Խ Ո Ր Գ Ա Ր Ո Ւ Կ
առից լ. սեմ - Փարփա

Մի սարսափիք, թատրոնի մէջ հագուած
զրահ է. թէեւ այս քաղաքական ամպու-
ժամանակին շատ զարմանալի աւ չէ՝ ինք-
նապաշտպանութեան զրահ հայթայթել։
Երիտասարդ բանաստեղծին զիրքը դիպ

իր էռթեամբ աշակերտական շարագրութիւն մ'է, որու նմանը շատ կարդացեր ենք մեր վարժարաններուն մէջ: Կը նկարագրէ Միջերկրականի լեռներուն արեւելքը, միջօրէն և արեւմուտքը՝ խառնի-խուռն պատկերներով:

իսկ լեզուն շատ աղքատ, լի բերակա-
նական սխալներով. հարկ կայ ըսել թէ
բանաստեղծ ըլլալէ առաջ՝ պէտք լեզուն
է սորվիլ, չըսելու համար՝ «ծովուն կա-
խարդանքը ինձի իրեն բաշեց», «Մէկս
վեր մէկսու վար», «ինքզինքիս», «թացել»
ևն:

Ուղղագրական սխալները կը վիտան
ամէն էջի մէջ, ստէպ կրկնուած նոյն
սխալները. աններելի յանցանք նախ հե-
ղինակին և յետոյ տպագրողին. օր. մար-
դարե, տարբուտ, գեղձկուհի, տենչ. Խառն
է լեզուն արեւելահայերէնով. վերջապէս
թաքելո՞ն մը:

Փափաքելի է որ Հ. Ոստանի հեղինակ
ըլլալէ առաջ՝ լաւ հայերէն սորվի, կարդայ
մեծ հեղինակները, գեղեցիկն ընտրելու
ճաշակը զարգացնէ, թօթափէ ախ ու վա-
խերուն անհարկի կանչերը, և սրտի ան-
սանձ մղձաւանջները բանաստեղծութիւն
Հկարծէ:

S O L S O L

գործ օ: սիհլսէջեսն - հսթամպու

Արձակ քերթուածներու տեսրակ մ'է
48 էջ և 48 բառ։ Հեղինակը օժտուած
ամենատարրական ներշնչումով, ինչպէս
ամէն հայ դպրոցական, իր երիտասարդի
ցանկութիւնները զբի առած է իբրեւ բա-
նաստեղոծութիւն։

Երբեմն հասարակ տոփային, երբեմն
թանձը նիւթական, երբեմն անխմաստ և
մշուշային երազանքէ երազանք կ'անցնի
ի խնդիր գեղեցիկ պատկերներու որ իր
մտքին մերկութիւնը ծածկեն։ Եթէ հան-
դիպի արեւելեան գոյներու և ծաղկիներու,

զանոնք իր «Պատառութուն ցնցուինելը» կարկտելու կը գործածէ։

Գրքին վերնազրէն կ'իմանանք թէ պէտք
է զայն տող առ տող կարդալ, մանաւանդ
թէ բառ առ բառ, որովհետեւ շատ ան-
կախ գրող է, ինըը դիպուածով մէկ երկու
բառ կը գրէ և կէտեր կը շարէ, մենք պէտք
է ժամերով խորհրդածենք և հոգեբանական
հետեւանքներ հանենք:

Հակառակ որ ընտրած է շատ գրաւիչ նիւթեր, ոչ մէկոն հետ բանաստեղծի ազնուութեամբ և լլջութեամբ կը վարուի. «Քուը ջի նման փողոց» կը նետէ ամէն սրբութիւն և գաղափար, կը հեզնէ թեթեւորէն իր սէրը, իր անձը:

Նոյն բառերը, նոյն ոճը և նոյն իմաստ-
ները փոխնկիվում կը շրջին էջէ էջ, ըս-
տէպ այնքան արտառոց, հակասական ան-
իմաստ՝ որ մարդ յիմարանցի թժիշկէն
մասնաւոր արտօնութիւն պէտք է ունենայ-
նալուն առանձ հոգատարակելու համար:

ինքը մեծ հաճոյք կը զգայ զրական
այս սեռէն, մանաւանդ թէ կը սիրէ փա-
շայի իրական կեանքը և կ'ուզէ այն բան
հարազատ ըլլալ՝ որ տեսնողն ըսէ թէ՝
ահաւասիկ « Տող տող » գիրքը նոյնինքն
Պ. Ռ. Կիւմէզեանն է:

ՄԵԿ-ԵՐԿՈՉ ՆՄՈՒՅ:

Կիրքը յագեցած, քուրջի նման փողոց կ'ի-
նամ...

ինչպիսի ախողժակ...

ծին՝ կ'ուզէ որ առ «առաջ»
ստահակ մ'ըլլայ, տաքուկ պոհեմ» մը:
Պարոն Օ. կիւլմէզեան կրնայ ըլլալ ա-
նուշ ստահակ մը, տաքուկ պոհեմ մը, բայց
ոչ՝ գէթ առ այժմ՝ բանաստեղծ մը:
Հ. Վ ԱՀԱՆ ՑՈՎՃԱՆՔՍԵԱՆ

Հ. ԱՀԱՆ ՑՈՎՀԱՆՆԵՍՆ

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԱՐԵՒԵԼՔ ԱՌԱՔԵԱԼՆԵՐՔՆ ՄԻՆՉԵՒ ՓՈՏ

¹⁰ Mgr. G. LAGIER: *L'Orient Chrétien des Apôtres jusqu'à Photius (de l'an 55 à l'an 896)*. Paris.

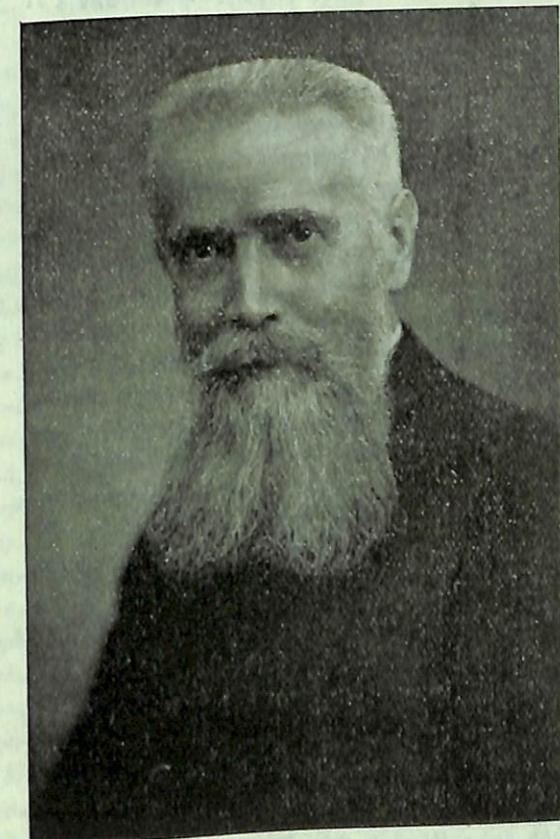
Համառօտ յառաջարանէ և ընդարձակ մատենագիտա-
կան ցուցակէ մը զիջը իբր աղթիւր զործածուած ուսումնա-
սիրութեանց՝ կը բաժնուի երկու մասերու. Քրիստոնեայ
Արքեւլք միացեալ և Քրիստոնեայ Արքեւլք անդասեալ
ինը զլուխներ են առաջին մասը. Առաքեալք և առաքելա-
կան Հարք - Ծաւալումն Քրիստոնէութեան - Արքեւլքի
մատուրական կեանցը - Արքեւլքի նահատակները Ա. Են-
մինչեւ Գ. դար - Եկեղեցւ կեանցը Գ. դարու երկրորդ
կէսին - Արքոսականութիւն - Կապաղովկացիք և ուրիշ
նշանաւոր անձեր - Ա. Յովհանն Ասկերեան - Եկեղե-
ցական կազմակերպութիւն - Ա. Պատարագի արարողու-
թիւնը.

Ինչ որ գեր. C. Lagier մեզի կը ներկայացնէ
իր այս աշխատութեամբ կարելի չէ իբրև սոսկ
զիրք մը նկատել զայն. կատարեալ շարժանկար
մ'է տեղերու և անձերու յարատել փոփոխակա-
նութեամբ երկար դարերու ընթացքին մէջ: Ինք-
նին հեղինակն իսկ հոն ներկայ է, նկարուած իր
հոգոյն իսկատիպ պատկերով. խանդավառ սիրտ
մը, խորաթափանց և հատութեամբ լի միտք մը,
արթուն մշտաշարժ երեւակայութիւն, որոնց կը
միանան հոս բիւրեկային պայծառութիւն բա-
ցատրութեանց կարկաչահոս վէտվէտութներով
սրտազրաւ իմաստներու:

Ահաւասիկ տպաւորութիւնը զոր կը զի՞ս ունի
տառ շատէ անթերուումով։

այս զրգին լսնթերցումունք
Ով որ բարեպատեհ առիթն ունեցած է ան-
ձամբ ճանչնալու Գերապայծառ Հեղինակը, զինքը
վերսուին կը գտնէ հոս ճշտիւ անձնաւորուած.
նոյն խանդը Արեւելքի սիլոյն, միեւնոյն անփոն-
չելի վաստակը՝ որով կը կազմակերպէ անդադար
սրբազն շաբաթումներ զանազան զաւատներու
մէջ, ընթանալով բովանդակ Գաղղիան ու Պել-
ճիան, ցուցադրելու համար Արեւելեան Եկեղե-
ցին, զայն ճանչըլնելու և մանաւանդ զայն սիրո-
ւընելու համար իր հանդիսաւոր ծիսակատա-
րութեանց մէջ, իր նուրիսական մեղեղիներու
ներդաշնակութեան մէջ, իր հին անխախտ պահ-
ուած հաւատաքին սրբութեան մէջ, իր հաւա-
տացեալ ժողովրդոց դիւցագնական զոհաբերու-
թեանց մէջ՝ ճարտասան լեզուով և հմայիչ ոճով՝
Արեւելեան Եկեղեցին Գեր. Հեղինակին համար
անդիմադրեի թովանք մ'ունի որ կը մրէ զինքը

ԲԱԶՄԱՎԵԴՈ ՅՈՒՆԻՍ - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 195.

Գիում, Շաբուր Լաժենէ